

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ЛІЗИНГОВИХ ВІДНОСИНАХ АПК УКРАЇНИ

Наталія Берlach,

канд. екон. наук,

доцент кафедри економіко-правових дисциплін

Київського національного університету внутрішніх справ

В умовах становлення ринкової економіки в Україні дедалі більшого поширення набуває така форма фінансування інвестицій, як фінансовий лізинг. У країнах із розвинутою ринковою економікою лізингові операції для багатьох суб'єктів господарювання переважали при технічному переозброєнні матеріально-технічної бази виробництва. Так, у загальній сумі капітальних вкладень у машини й устаткування на лізинг припадає: в Австралії – 33 %; у США – 25–30; в Англії та Франції – 13–17 %. Світовий досвід доводить, що лізинг відіграє позитивну роль і в агробізнесі. Наприклад, обсяг продажу техніки за лізингом компанією «John Deere» досяг 20 % загальної реалізації та щорічно збільшується [1].

Лізинг – один із найсучасніших методів матеріально-технічного забезпечення виробництва та перспективний напрям надання банківських послуг. Він є ефективним засобом сприяння економічному розвитку агропромислового комплексу. Для сільськогосподарських товаровиробників лізинг – це прискорювач темпів виробництва, оновлення устаткування та технологій. Виробники техніки, у свою чергу, за рахунок лізингу мають можливість розширювати свій ринок збуту, банківські ж установи, використовуючи лізинг, мають можливість збільшувати свій прибуток.

Розвиток лізингових відносин зумовлює глибинні зміни в усіх сферах господарства України, у тому числі у сфері аграрного виробництва. Формування ринкових відносин, як відомо, супроводжується істотними змінами в організаційно-економічному механізмі господарювання. Практика свідчить, що реформування сільського господарства, експерименти із становлення та вдосконалення аграрного ринку без глибоко продуманої стратегії, відпрацювання механізмів формування нових відносин – справа ризиківана.

Що стосується вітчизняних реалій, то переваги фінансового лізингу використовуються не повністю. Фінансовий лізинг у цілому в економіці, зокрема в аграрному секторі, ще не посів належного йому місця. Майже 90 % сільгосптехніки в АПК відробили по одному та більше строків експлуатації. Для відновлення машино-тракторного парку країни на рівні технологічної потреби необхідно щорічно закуповувати

машини й устаткування на суму 15 млрд грн протягом 10 років.

Актуальність статті полягає в тому, що лише вдосконалення лізингу в АПК дозволить за досить короткий час модернізувати відповідно до світових стандартів провідну галузь української економіки.

Основними причинами обмеженого використання фінансового лізингу є недосконалість законодавства про лізинг, монопольне становище лізингодавців на ринку лізингових послуг, слабкий фінансово-економічний стан багатьох аграрних підприємств, їх неспроможність своєчасно та в повному обсязі сплачувати лізингові платежі, висока вартість лізингових угод, що пропонується низкою лізингових компаній.

Метою цієї статті є пошук шляхів удосконалення існуючої наразі ситуації у сфері лізингових операцій в АПК. Оскільки лізинг в Україні – поняття ще відносно нове та недостатньо поширене, а основну роль у його становленні поки що відіграє держава, в дослідженні розглядатимуться адміністративно-правові засади його регулювання.

Дослідженню проблем реалізації лізингової діяльності присвячені праці таких вітчизняних учених, як А. Барабаш, О. Дуфенюк, Ю. Ілларионов, В. Різник, О. Трофімова. Разом із тим відсутнє спеціальне дослідження, присвячене визначенню та вдосконаленню державної політики у цій сфері.

Обмежене використання лізингових угод для відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва зумовлюється несприятливими фінансовими умовами їх здійснення. Залучення техніки й інших основних засобів за договорами лізингу, коли норма прибутку по галузі значно нижча від вартості позичкового капіталу, може призводити до ще більших проблем у відтворенні активів. Розв'язання цих проблем пов'язане з вирішенням таких питань:

- із законодавчим запровадженням інвестиційних пільг в оподаткуванні суб'єктів господарювання, які здійснюють реальні інвестиції. Цей захід буде не лише стимулювати інвестиційну діяльність, а й протидіяти циклічності економічного розвитку. Завдяки цьому для сільгоспід-

приємств буде залучено в економічний механізм господарювання ефект податкового щита, підвищиться привабливість лізингових угод;

- із встановленням реального паритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, який забезпечував би сільськогосподарським товаровиробникам отримання норми прибутку на вкладений капітал на рівні середнього по народному господарству;

- із зниженням вартості залучення позикового капіталу, що зробить його дешевшим, знизить обсяги регулярних лізингових платежів, сприятиме розширенню лізингових угод, отже, підвищенню рівня продовольчої безпеки України.

Для сприяння розвитку інвестиційної діяльності у сільському господарстві та його технічному переоснащенню у 1997 р. створений Державний лізинговий фонд, правонаступником якого нині є НАК «Укראгролізинг». Компанія є провідним оператором на ринку надання техніки сільськогосподарським товаровиробникам на умовах фінансового лізингу і виступає основним посередником у цій процедурі. Вона доволі диверсифікована, працює з кількома десятками виробників вітчизняної сільськогосподарської техніки: ВАТ «ХТЗ», ВАТ «Одесасільмаш», ВАТ «Херсонські комбайни», концерн «Лан», ДП «Завод ім. Малишева», ВАТ «Тернопільський комбайновий завод» тощо.

Слід згадати про проблеми з якістю продукції українських виробників, а тому, на нашу думку, НАК «Укראгролізинг» має певним чином звернути увагу на техніку іноземного виробництва. Звісно, не йдеться про імпортування сільськогосподарського обладнання, адже фінансові ресурси для функціонування цій лізинговій установі надає держава. Тому компромісним варіантом могли б бути угоди із спільними підприємствами, які виробляють досконалу агротехніку за сучасними стандартами в Україні.

Створення державної лізингової компанії – обов'язковий елемент державної програми розвитку лізингу, але підходи до її фінансування недосконалі: не дотримуються терміни надходження коштів від приватизації державного майна; значна частина бюджетних позик не повертається; спостерігається хронічна несплата лізингових платежів; створюються несприятливі умови для реалізації програми державного лізингу.

На ефективність інвестиційної діяльності істотний вплив справляє система оподаткування прибутків підприємств. Зниження ставок оподаткування прибутків підприємств веде до підвищення реальної вартості лізингу для лізингодержувача та до зменшення заінтересованості у здійсненні таких операцій. Але такий висновок не означає, що слід підвищувати ставки оподаткування прибутків підприємств в Україні. Світовий досвід має інші засоби стимулювання інвестиційної діяльності, зокрема через систему лізингу. Одним із таких засобів є податкові інвестиційні знижки.

У США найважливішим елементом податкової системи була так звана податкова знижка

на інвестиції, яку американський уряд застосовував з 1962 р. як антициклічний засіб. Маючи на меті зменшення циклічності коливань економіки, уряд США після 1962 р. то припиняв, то відновлював дію інвестиційної податкової знижки. Так, для боротьби з кризою 1974–1975 рр. наприкінці першого кварталу 1975 р. термін дії податкової знижки було продовжено на два роки (а згодом – до 1980 р.) й одночасно підвищено її розміри для компаній обробної промисловості з 7 до 10 %, для електроенергетичних компаній – з 4 до 10 %. Саме під час дії інвестиційних податкових знижок найшвидшими темпами зростали обсяги лізингових операцій. Заслужовує на увагу те, що інвестиційні податкові знижки запроваджувалися у США, насамперед, як антициклічний засіб розвитку економіки [2].

Для зупинення зниження технічного рівня в агросфері України щороку слід витратити як мінімум 5 млрд грн. У цілому потреба України в лізингових операціях оцінюється у 12–14 млрд дол. США. Такі кошти в агросекторі відсутні, тому проблему слід вирішувати комплексно, за участю державного бюджету, банківських кредитів, коштів підприємницьких структур і власних капіталів. Одним із напрямів фінансування проблеми технічного забезпечення в АПК є *активізація та розширення можливостей фінансового лізингу*, бо це супроводжується створенням додаткових робочих місць. Вирішуючи завдання технічного переоснащення галузі, лізинг дає низку переваг усім його учасникам як усередині країни, так і за кордоном, оскільки на користувачів лізингових операцій поширюються податкові пільги країн-учасниць.

За період існування фінансового лізингу в АПК України (1998–2007 рр.) в українське село поставлено майже 18,3 тис. одиниць техніки на суму 1,4 млрд грн [3].

Наведене свідчить про сучасний стан розвитку ринку лізингових послуг. Для підтримки вітчизняних аграріїв потрібен не досконаліший механізм розподілу бюджетних коштів, а повноцінний розвиток лізингової індустрії, що має формуватися на засадах ринкової конкуренції за участю як державних, так і комерційних компаній. Для активізації діяльності комерційних лізингодавців держава мала б застосувати пільгове оподаткування та спрощене вітчизняне законодавство.

За відсутності належного методологічного та методичного обґрунтування найважливіших параметрів лізингової угоди, лізингові компанії як монополісти на ринку лізингових послуг диктують сільськогосподарським товаровиробникам найвигідніші для себе умови. Передусім це процентна ставка винагороди (лізингова маржа) лізингодавця, величина авансового платежу, торговельна надбавка тощо.

Стратегія технічного переоснащення агропромислового виробництва в Україні має передбачати розвиток повноцінного лізингового ринку, що відповідав би світовим стандартам. З цієї метою слід розширити його структури, урізноманітнити джерела фінансування лізингових

операцій, акцентувавши увагу на приватному капіталі, посилити привабливість українського лізингового ринку через пільгове оподаткування для всіх його учасників, вдосконаливши відносини між ними. Розвиток лізингових відносин має зумовлюватися можливістю лізингових компаній використовувати нові інформаційні технології для швидкого та недорогого обслуговування споживачів.

Як показала практика минулих років, спроби державного регулювання застосування лізингових схем для інвестування у сільське господарство бажаного результату не дали. Неусвідомлення природи та технологій здійснення лізингової діяльності, застосування адміністративно-командних методів управління щодо використання коштів вказаного фонду знизили ефективність лізингових проектів, що негативно позначилося на розвитку лізингової діяльності в Україні. Таким чином, зроблено висновок, що змінити ситуацію на краще можна, якщо законодавець та організатори економічних процесів у країні усвідомлять, що лізинг є самостійним найбільш безпечним і еластичним у кризових умовах фінансовим інструментом залучення інвестицій до виробничого сектора економіки та потребує особливих підходів у межах державного управління економікою України.

Об'єктивні причини, що не перешкоджають лізингу як виду інвестиційної діяльності посісти належне місце на ринку кредитних ресурсів, зумовлюються тим, що запровадження лізингу пов'язане з певними труднощами, не вирішеними проблемами. Так, у Законі України «Про лізинг» окремі положення чинного законодавства не повністю відповідають сучасним економічним вимогам, не визначено реального механізму вилучення банком устаткування, наданого в лізинг, у разі несплати лізингових зобов'язань. Права кредитора достатньо не захищені. Негативно впливає й податкове законодавство у плані структуризації законодавчої бази тощо. До таких проблем також можна зарахувати обмеженість фінансових ресурсів у Державному лізинговому фонді, неможливість залучення українських банків до фінансування лізингових програм через довготривалий характер вкладень, щорічне зменшення прибутку й амортизаційних відрахувань у сільськогосподарських підприємствах, великий диспаритет цін, недосконалий механізм повернення лізингових платежів, невисока відповідальність виробників за якість лізингової техніки. Мінімі-

зація державної підтримки робить лізинговий бізнес не вигідним для приватного інвестора, отже, зводить до мінімуму можливість придбання аграрними підприємствами необхідної техніки й устаткування на умовах лізингу.

Основні перешкоди розвитку лізингових відносин приховані також і в недосконалій законодавчій базі, механізмах оподаткування, кредитування, амортизації та страхування.

Висновки

Лізинг – достатньо дієвий механізм на шляху технічного забезпечення та модернізації сільського господарства України. Крім того, він справляє позитивний вплив на весь АПК. Подальша стратегія державної політики у цій сфері потребує трансформації принципів її реалізації. Як засвідчила практика, НАК «Укragролізинг» не може достатньою мірою задовольнити потреби аграріїв у лізингових послугах. Саме тому акцент необхідно робити на зміні пріоритетів лізингової політики в Україні:

орієнтація на світові стандарти якості сільськогосподарської техніки, що передбачає активнішу взаємодію вітчизняних лізингових компаній із закордонними виробниками техніки;

формування належної системи законодавства, яке б не лише визначало основні поняття та принципи лізингової діяльності, а й належним чином стимулювала поширення таких операцій;

система лізингових послуг в Україні має формуватися не державною в особі однієї компанії, а великою кількістю комерційних приватних структур, які зможуть повною мірою забезпечити потреби аграрної сфери;

розроблення в межах проведення адміністративної реформи комплексної державної програми сприяння розвитку лізингової діяльності в Україні.

Література

1. *Іванишин В. В.* Становлення державного лізингу в агропромисловому виробництві // Економіка АПК. – 2002. – № 9. – С. 74–79.
2. *Карасьова Н. А.* Становлення та особливості розвитку лізингу в зарубіжних країнах. Статистика України. – К., 2008. – № 1. – С. 31–34.
3. *Офіційний сайт ВАТ НАК «Укragролізинг»* // <http://www.ukragroleasing.com.ua/ua/about/>.

